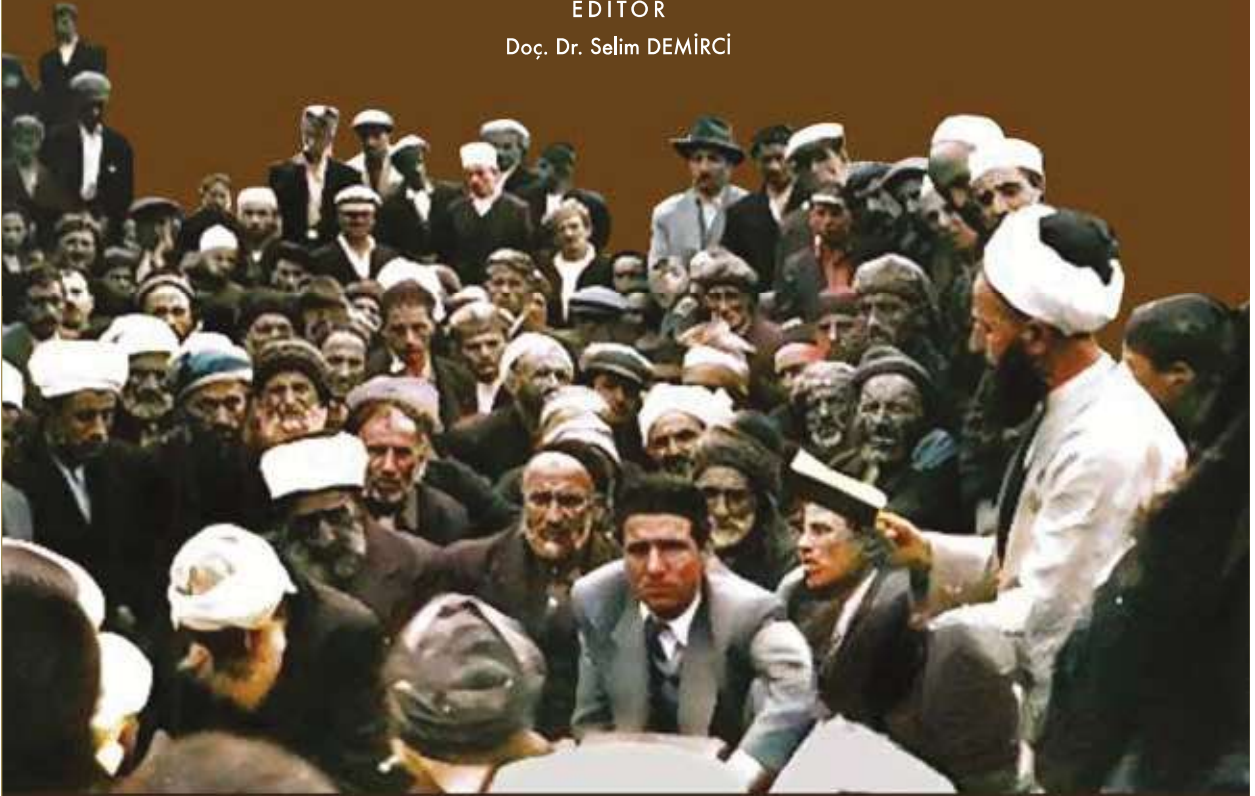

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılabilir güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmalarını az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlere başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığı göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Emrullah Hatipoğlu

1946 Yılında Trabzon ili Of ilçesinde doğdu. 10 yaşında babası Ömer Hatipoğlu'ndan hafızlığını tamamladı. Ağabeyi Abdullah Hatipoğlu'ndan tashih-i huruf dersi aldı. İlkokulu okumadığı için dışarıdan aldığı diplomayla 1960-61 eğitim yılında Ankara İmam-Hatip Lisesi'nde öğrenime başladı. Daha sonra Trabzon İmam-Hatip Lisesi'ni 1967-68 ders yılında tamamladı. 1968-69 ders yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde (Bugünkü adıyla İlahiyat Fakültesi) yüksek öğrenime başladı ve aynı yıl Beylerbeyi Hamid-i Evvel Camii'nde imam-hatip olarak görev aldı. Bu arada lise fark derslerini de vererek Eyüp Sultan Lisesi'nden mezun oldu. Lise diplomasıyla da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde üniversite tahsiline devam etti. 1971-72 ders yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden, 1974-75 ders yılı sonunda da Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Bölümü'nden mezun oldu. 1975 tarihinde katıldığı Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi Arapça Bölümü'nü 1978 Mayıs'ında tamamladı. Üsküdar Beylerbeyi'nde başladığı imam-hatiplik görevini Eminönü Yeni Cami'de hatip olarak sürdürdü. Camilerde hatipliğin son bulmasıyla da Teşvikiye Camii'nde, 4,5 yıl görev yaptı. 1978 Temmuz'undan itibaren 33 yıl Sultanahmet Camii'nde imam-hatip olarak görevini sürdürdükten sonra aynı camiden emekli oldu. Çeşitli STK'lardaki çalışmalarını hâlen sürdürmektedir.

Görüşme Süleyman Gür tarafından Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Camii'nde yapılmıştır.

Bugün 11 Haziran 2023 Pazar, İstanbul'dayız. Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin iş birliğinde hazırlanan *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* isimli programımızın bu bölümdeki konuğu Sultan Ahmet Camii emekli imam-hatibi Emrullah Hatipoğlu hocamız. Değerli hocamıza bizlere zaman ayırdığı için çok teşekkür ediyor ve sözü hemen kendisine bırakmak istiyoruz.

Kıymetli hocam kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz?

Elhamdülillah Rabbi'l-âlemîn, vessalâtü vesselâmü alâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahabihi ecmaîn.

1945, resmîyette 1946 yılında Trabzon'un Of ilçesinde eski adı Zisino şimdiki adıyla Bölümlü köyünün Aksaray Mahallesi'nde Cenab-ı Hakk'ın takdir ettiği ölçüler içerisinde dünyaya gözlerimizi açtık diyeyim. Aksaray Mahallesi'nin eski adı Karaver'dir. Karaver de Kara Veli isminden dönüşmüştür. Fakat sonradan İstanbul'daki pek çok ilçe ismini almışlar bizim köyün mahallelerine isim olarak vermişlerdir. Dolayısıyla bu Aksaray hikâyesi buradan geliyor. Bildiğiniz üzere İstanbul'un pek çok bölge ismi var; Taksim, Kartal, Emirgan Beylerbeyi vb. böyle bir taklit hevesiyle olmuş şeyler bunlar. Bu isimler bizim köylere verilmiş.

Tahmin ediyorum ki biz beş yaşlarındayken, camilerin sıbyan mekteplerinde talebe olurduk. Bir Taşçı hocamız vardı, aslında Yusuf Hoca ama duvar, ev temelleri yaptığından ona Taşçı denilirdi. Eskiden *Mızraklı İlmihâl* gibi, insanların eli altında bulunan dinimizi öğreten kitapları okuyanlar ilçe ve köylerde hocalık yapabiliyorlardı. Bu zat da Rize'de yirmi altı yıl bir köyde imamlık yapmıştır. Yani eli altında bir nesil doğmuştur, evlenmiştir, çoluk çocuğa karışmıştır. İşte o zat bizim hocamızdı. O dönem Kore Savaşı ve savaşın canlı hatıraları var. Hocamız bizi savaş oyunları oynatarak, sıbyan mektebini cazibe merkezi hâline getirip camiye bağlamıştı. Pedagoji tahsili görmemiş ama -herhâlde- o tahsili görenlerden çocukları çok daha iyi anlayan bir yapı içindeydi, tabiri caizse hocamızın uygulamaları mıknaş gibi bizi camiye çekiyordu. Sabahleyin gidiyorduk ezber dersler verildikten sonra bir fasıl oyun, oyun faslı bitiyor yüzünden okumalar devreye konuyor, yüzünden okumaları da bitirdik mi bir oyun faslı daha ki bu ikindiye kadar devam ediyordu. Yani sabahtan başlıyoruz öğle, bir ara sonra ikindi, ikindiden sonra da bazı günler havalar güzelse hocamız bizi ormana götürüyordu. Memleketimizde malum köyler ormanla iç içe, bu çaylıklar yapılırca biraz ormanlarda azalma olsa da yeşillik aynı, bizi oraya götürürdü. O savaş oyunları iki grupla devam ederdi. Biri düşman ordusu rolündedir, onun hakkı mağlubiyettir tabii olarak ve kaçır. Öbür grup da İslâm ordusu rolündedir, o da zaten hep galip gelecektir. O takip eder öteki kaçır, "Allah Allah Allah Allah" sesinden ormanda çakal-makal bir şey kalmazdı. Yani o ortamda sıbyan mektebine devam ederken Kur'ân-ı Kerim'i öğrenirdik.

İlkokula gitmeden sıbyan mektebinin devamında hafızlık yaptım. 10 yaşında tamamladım ama o arada fasıllar oldu. Babamız gurbet adamı köyde kimler var kimden okuyabiliriz derken akrabadan Hafız Mahmut Efendi vardı, ben ona gider ders verirdim. Bir de Hafız Mecit Efendi vardı ona da gider ders verirdim, hangisini uygun bulursam. Muhiddin dayımız vardı -babamın dayısı- çok çalışkan bir insandı, bulabilirsek ona giderdim fakat bu dediklerimle 6 sayfa yapabildim. Kaldı 14 sayfa o ne olacak? Babam gurbet adamı dedim ya Amasya'da trafik kazası geçirdi, o kaza onu yatağa bağladı.

Trabzon'a geldi, orada yattı, bir müddet sonra da köye geldi böyle yatağa bağlı, ahşap tavanlar vardı, onların kalın kirişine bir çivi çakılmış ve bir ip bağlanmıştı, ona tutarak sağa sola dönebilirdi. Kalan 14 sayfayı da 10 ay içinde babama vererek hafızlığı tamamladım. Daha sonra ramazan ayında ağabeyim Abdullah Hatipoğlu, o da Mehmet Rüştü Aşıkutlu'nun talebesi, özellikle kıraat alanında çalışmıştır, Ankara'ya gidiyordu. Derken Çaykara'dan Mehmet Şahin -Allah rahmet eylesin- adında bir Arapça hocası gelmişti, sonra Kırıkhan'a gittiler, Şur köyü var yeni adı Şahinkaya, işte o köyden gidenler içindeydi. Geldiği zaman biraz ona gittik. *Emsile, Binâ*, hani sarf ve nahvin bu ilk başlangıç kısmı, biraz oralara devam ettik. Daha sonra Ankara'ya gidip gelmenin bir devamı olarak 1960 ihtilal senesinde Ankara İmam-Hatip Okulu'nda talebe oldum. Ben bir sene okudum. Bir sene sonra tabii orada kalma şartları zor, biz de Trabzon'a döndük. Kalan altı seneyi Trabzon İmam-Hatip'te tamamladım. 1967-68 ders yılı sonu mezuniyet belgesi alarak İstanbul'a geldim. O zaman ağabeyim Abdullah Hatipoğlu, biraz önce söyledim, Beylerbeyi'nde Kur'an kursu hocasıydı. Ben de orada vekil imam olarak göreve başladım. 1968 Temmuz ayında bir taraftan Yüksek İslam Enstitüsü'nde okuyordum, şimdiki ilâhiyattan önce biliyorsunuz yüksek İslam enstitüleri var onu okurken tabii bizi, imam-hatip mezunlarını, üniversiteye almıyorlardı. Ankara İlâhiyat Fakültesi de dâhil olmak üzere imam-hatip mezunları sadece yüksek İslam enstitüsüne gidebiliyorlardı. Yani kendi alanımızda gitmemiz gereken ilâhiyat fakültesi var bir tane Ankara'da, orası bile bizi kabul etmiyordu. Peki, biz üniversiteye girmek zorundayız sadece yüksek İslam enstitüsü ile olmaz, bunun yolu ise lise mezunu olup üniversite imtihanlarına girmektir. Ben Eyüp Sultan Lisesi mezuniyeti için imtihana girdim, imam-hatipte okuduğumuz derslerden yani değişmez derslerden inkılap tarihi değişmez, Türk dili edebiyatı, kimya böyle birkaç ders vardı. Eyüp Sultan Lisesi mezuniyetiyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars bölümünde talebe oldum, 1972'de Yüksek İslam'dan mezun oldum. 1974-75 ders yılı sonunda da Edebiyat Fakültesi Arap-Fars bölümünden mezun oldum. Bu arada Beylerbeyi'nde başlayan vazifem sırasıyla Eminönü, Yeni Cami de hatiplik, o zaman sadece hatiplik var, sadece cuma ve bayram hutbelerini okur namazları kıldırır, bilahare de Teşvikiye Camii imam-hatipliğine tayin edildim. Hatiplik kaldırıldığı için onu takiben Haseki Diyanet Eğitim Merkezi açılmıştı. Kısa dönem, dört aylık askerlik uygulamasından sonra da Haseki Eğitim Merkezi Arapça bölümünün birinci devre talebesi oldum. 2.5 sene orada İslâmî ilimler, malum yani medrese usulü, tahsilinden sonra mezun oldum. Mezuniyetten sonra da Sultan Ahmet Camii imam-hatipliğine tayin edildim. Orada da 33 yıl 4 ay vazife yaptıktan sonra yaş haddinden beni emekli yaptılar. Emekli olmam demiştim, ondan dolayı onlar beni emekli yaptılar ben istemedim diyorum. Onun devamı vakıf çalışmaları. İlim Yayma Cemiyeti'nde uzun yıllar merkez yönetimde bulundum. Sonra İstanbul Sultan Ahmet Vakfı adıyla kurduğumuz vakıfta hâlâ devam eden İslâmî ilimlere yönelik çalışmalar içinde olmaya çalışıyorum.

Çok teşekkür ediyoruz hocam, hayat serencamınızı böyle bir gözümüzün önünden geçirmiş olduk. Tekrar başa dönmek istiyoruz, projemiz icabı yöre üzerinde daha çok konuşacağız inşallah. Hocam öncelikle evinizden başlamak istiyoruz. Nasıl bir evde dünyaya geldiniz? Annenizden, babanızdan belki biraz daha eskiye doğru gidersek dedelerinizden, ninelerinizden, onların dinî yaşam tarzlarından kısaca bahsedebilir misiniz?

Tabii. Evvela içinde büyüdüğümüz ailenin geçmişinde kimler gelmiş geçmişse onlara Allah'tan (c.c.) rahmet niyaz diliyorum. Tabii sizlerin de bu vesileyle ahirete göçmüşlerinize Rabbim rahmet eylesin. Nasıl bir aile? Bir kere bizde ilkokul okunmamıştır onu söyleyeyim. Bizim ailede kardeşlerim

olsun ben olayım hiç kimse ilkokul okumadı hep dışarıdan. Niye okunmadı? O arada biz hafızlığa birinci görev dedik, onu yaptık. Ağabeyim, keza ben de öyle. Ağabeyim bir taraftan Kur'an ta'lim hocamdır. Babam Ömer Hatipoğlu, trafik kazası geçirdiğinde, 14 sayfalık bölümü kendisinden hıfz ettiğim hafızlık hocamdır.

Önce şunu ifade edeyim. Şimdi biz çocukluktaki anlatılan hatıralarla büyüdük. O anlatılan hatıralar yöremizde pek çok insanın Kur'an-ı Kerim'e sarılmasına, yönelmesine sebep teşkil etmiştir. Biliyorsunuz bizim memleketimiz bir Rus işgali yaşadı. 1917-1918 komünist ihtilalden önce Çarlık Dönemi Rusya'sı, Türkiye'nin doğusundaki belli bölgeleri işgal etti. O işgal şartlarını yaşayan büyüklerimiz, bütün hatıralar onlardandı. İhtilal oldu, Çarlık ordusu askerleri gittiler fakat onlar bizde kaldıkları zaman mesela Of-Çaykara yolu onlar zamanında yapılmış yani ücretle yaptırmışlar. Batıya doğru göçen insanlar var, kalan insanlar var. Hatta eski nesil de biliyorsunuz gidenler Batum'a, Kırım'a gider, yani şimdi Avrupa'ya gidip çalışanlar o zaman Rusya'nın o bölgelerine giderlerdi. Sivastopol filan isimleri oradan kalma Rusça hep. Dolayısıyla işgal askerleri geldiğinde yaşlı nesil gitmedi. Gençler daha çok batıya yöneldiler. İşte o üç sene kaldıkları süre içerisinde "bu insanlar niye gidiyorlar bizim toprağa ihtiyacımız yok, iki ülke savaş hâlindedir yarın barış olur biz gideriz, siz niye terk ediyorsunuz buralar sizin diyorlardı" şimdi onlardan kalan intibalar çok kötü değil. Ama komünistler geldikten sonra dine bakış çok daha korkunç oldu. Fakat bu arada ne oldu? Bizde de komünist Rusya'daki bütün dinlere karşı ama en önemlisi de İslâm dinine karşı gelişen olumsuz tavır ve uygulamalar neşvünema buldu. İşte çocukluk hatıraları içinde Kur'an okunmasının yasaklanmasının şekilleri bize böyle anlatılır. Kur'an-ı Kerim'e karşı yapılan saygısızlıklar anlatılır; toplanmış, bulunmuş, ayaklar altına atılmış gibi hikâyeler mesela çok canlı babaannemden bir nakil: Köyümüzde Abdullah Kar isimli bir molla vardı. Yazları köyün en üst mahallesi Zeruksa derler eski adı orada talebe okutuyor. Tabii şeytan durmuyor hemen bir ihbar jandarmaya, jandarma geliyor Abdullah Hoca'yı rahleyi sırtına bağlayarak alıyor Of'a indiriyor. Bizim mahalleden geçerken, tarlada mısırlar biraz yükselmiş -ikilem diyoruz- ikileme veya tam boyu kapatmıyor bir miktar yükselmiş, babaannem görüyor Abdullah Hocayı iki jandarma almış götürüyor. Oradan sesleniyor: Ne yaptı da alıp götürüyorsunuz? Adam mı öldürdü? Tabii jandarma gelen sese bakıyor, babaannem arkadan devam ediyor: Bu sizin yaptığınızı Ruslar bile yapmamıştı. Jandarma memur alıyor, götürüyor, getiriyor.

Şimdi bu uygulamalar, bunların anlatımları bizde şöyle bir şey meydana getirdi. Çocukluğu etkileyen şeylerden birisi bunlar; Kur'anları toplamışlar, ayaklar altına atmışlar, yakmışlar filân ezberlerimizi hafızamızdan da alıp götüremez ya şimdi, bu çocuklukta bizim o duyduklarımızdan bende oluşturduğu bir çözüm yolu bu. Allah'ın bir lütfü, bir ikramı, o anlayışla Kur'an'a bir yöneliş vardı. Bakın ilkokula gitmedik dedim. Niye? Mutlaka Kur'an'ı okumamız lazım, ezberlememiz lazım. Bizim ana kitabımız bu, dolayısıyla o camiye gidişimiz, hocaya bağlanmamız yani yok edilmek istenen bir kitap ve bu kitabı bizim korumamız lazım. Bak çocuk hâlimle böyle bir çözüm bulmuşum, okumada da zorlanmadım ben. Kur'an kursuna filan gitmedim, herhangi bir hocaefendinin dizinin dibine gidip de sürekli orada oturmadım. Ezberledim, tavan arasına girdim, bilirsiniz çayırlar kurutulur, istiflenir sağda solda dikkati çekecek şeylerden uzak kalmak için onların arasına girerdim. Kur'an-ı Kerim elimde ezberimi orada yapardım. Dolayısıyla biz evde yaptık, gittik dinlettik sadece. Hocaya gitmedim, dayak filan yemedim ben mesela. Daha sonra babamla okurken hakeza kesinlikle dayak yemedim, yine de oldu. Çünkü arkasında böyle bir itici yapı vardı elhamdülillah. Dolayısıyla hafızlık kısmını biraz önce de anlattığım gibi tamamladıktan sonra ramazan ayında Ankara'ya gidip gelmeler oldu. Orada bir aile benim mutlaka okul okumam lazım geldiği noktasında teşviklerde bulundu. Ondandır dışarıdan bir diplomayla Ankara İmam-Hatip Okulu'nda

talebe olduk. O zaman şöyle bir hâkim görüş de var tabii. Kötü örneklerden hareket ederek okula giden, okuyan dinden uzak bir kısım insanları görüyorlar. Halk biraz dinden uzak gördü mü bu okuyanlar dinsiz, imansız olur diyor, yani halkın hükmü biraz acımasız oluyordu. Hâline bakar, namaz yok, niyaz yok, cami yok filan bu okuyanlar dinden çıkıyor. O zaman dinden çıkmamanın yolu okumamak. Ama halk şunu hesap etmez; çocukları okutmazsam okuyanların eline kalacak bu ülke o zaman ne olacak?

Bir de Köy Enstitüleri Uygulamaları var biliyorsunuz. O da yeni sistemin felsefesi, vesairesi, kurucu iradenin felsefesi. Vatandaş kurucu irade şöyleydi de, böyleydi de, felsefesi şuydu da bakmaz, hadiseye bakar. Çocuğunu vermeden önce nasıldı, verdik sonra nasıl karşısına geldi. Dönüşte bakıyor ki bu eskiden namaz kılıyordu şimdi namaz niyaz bir şey yok. Niye okudu? Demek ki okuyanlar böyle oluyor. Onun etkisi de biraz ilkokula gitmemizi engellemiştir onu da ifade edeyim. Sanki bize onu aşı yapıyorlardı da biz o olumsuz aşığı almamak gibi. O günkü yapıyı anlatmaya çalıştım.

Değerli hocam, merak ettiğimiz şey ailede sizin dışınızda da aynı şekilde hafızlık yapanlar oldu mu? Yani kendi imkânlarıyla ve gayretleriyle hafızlık yapanlar var mıydı?

Bu temel anlayışla bizim akrabada hafız olmayan bir ev hatta mahalle de yoktu. Sadece bizim akrabada da değil. Bizim eskilerimiz Maraş'tan gelmedir derlerdi. Babaannemden yine öğrendiklerimiz. O da kayınpederinden öğrenmiş öyle dermiş, bizim eskilerimiz Maraş'tan gelmedirler. Çünkü fetihten sonra Sultan Fâtih, Pontus Rum İmparatorluğu'nun kaldırılmasından sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinden bir nüfus kaydırması yaptı. Bizim eskiler de Maraş'tan gelmedir işte, hatta Maraş'tan gelen üç hocaefendiden bahsedilir. Bunların birisinin türbesi Of -Rize hududuna yakın, Eskipazar'da, şimdiki adı değişti ama orada bir cami vardır, hemen bitişiğinde de bir türbe var. Birisi Çaykara'nın Paçan köyündedir, birisi Yente, ben oraya da gittim, Paçan'dakine gitmedim ama Yente'ye gittik, hatta orada bir akşam da kaldık, merhume annemle gitmiştik.

Şimdi, gelen nüfus biraz yerli kültüre mahkûm hâle geliyor, yani Avrupa'ya giden işçiler gibi Hristiyan kültürün etkisi altına girebilirler ne yapalım? Mümkün merteye dinlerini öğretecek adam gönderelim gibi bir anlayışla onlar gelmişler. Of papazlarıyla günlerce görüşmeler yapmışlar, onları ikna etmişler, onlar Müslümanlığı kabul etmiş beraber Çaykara'ya gitmişler. Çaykara'da da aynı çalışmaları yapmışlar ve pek çok insanın hidayetine vesile olmuşlar. Ama bu arada tercihini İslâm'dan yana yapmayan, kendi dinine göre yaşamak isteyenlere de bir baskı uygulamamışlardır. Komşu olduğumuz için bizim köyde Rum Mahallesi vardı. Onların kilisesi vardı. Mübadele olunca Rumlar gittiler kilise kaldı, sonra CHP döneminde Halk Evleri vardı biliyorsunuz; orası bir müddet Halk Evi olarak kullanıldı. Taş bina artık bakımsızlıktan yıkıldı. Taşları tarla duvarı, kaldırım duvarı gibi kullanıldı. Hristiyan nüfus da vardı, kalmak istese onlara bir baskı da yapılmıyordu.

Hocam bizim bu çalışmalar esnasında biraz da merak ettiğimiz konulardan bir tanesi belki 1950'li, 60'lı yıllardan sonra hafız olan kız öğrencilerin yetiştiğini görüyoruz ama biraz daha eskiye doğru gittiğimizde mesela babaanneniz, anneniz dönemlerinde hafız olan bayanların olduğuna dair bir bilginiz var mı?

O tarihlere ait kafamda hiç öyle bir bilgi yok. Mesela Bostan Hoca derdik Mustafa Bostanoğlu, yok onların şimdi soyadları değişti, Çaykara'da Hacı Hasan Efendi vardı bilirsiniz onun mucâz talebelerinden birisidir. Köyümüzün Taksim dediğimiz mahallesinde cami imamıydı. Onun annesi vardı,

böyle sokakta karşılaştıkları zaman hanımlar hemen salavat-ı şerifeler okurlar, sohbetler ederler, ayrılırlarken dualar ederlerdi, olsa olsa Emine teyze olur ama hafize olduğunu yine bilmiyorum. Onlarda babalardan, eskilerden kalan bir İslâmi yapı var. Bazı laflar ederler “Allah Allah okumuş bir insan ancak bu lafı eder” dersin. Onlar hocalardan çok şeyler öğrenmişler, muhtemelen babalarından ya da dedelerinden yani mutlaka yakın akrabadan öğrenmişlerdir. Hele Maraş tarafından gelenler olmuşsa zaten onlar belli ölçülerde gelmişler köye yerleşmiş, ormanı açmış mahalle oluşturmuşlardır. Mesela Gürcüoğulları var sizde. Onların aslı nereden? Gürcistan’dan. Of tarihine baktığımız zaman gelenlerin bir kısmı Hristiyan olarak gelmişler muhtemelen daha sonra onlar da ihtida etmiş, yani Müslüman olmuşlardır. Çok bilgi var da bende hepsi yok tabiiyle. Tabii bizden önce hocalar var, bu İslâmi havayı ayakta tutan hocalar var ki asıl bilgiler de onlardadır.

Hocam özellikle sizin köyünüzde, yörede, Of-Çaykara vadisinde ve civar yerlerde ciddi ilimler tahsil etmiş hocaefendiler var. Onlardan tanıdıklarınız var mı? Onlarla ilgili hatıralarınız var mı?

Bizim köyde Mahmut Efendi (Ganiömer/Kalomer) vardı ona yetiştim mi net hatırlamıyorum. Yetişmemiş olabilirim. Mapsino denilen köyde Ahmet Efendi var, onu biliyorum. İsmi çok çok duyduğumuz Çaykara Holaysa’da Ferşad Efendi, Holaysa ki benim teyzem oraya gelin olarak gitti, onun oğlu Mehmet Köksaloğlu Rize’de Taşçıoğlu Camii’nde imamlık yapmış, çok hafız yetiştirmiştir, Çaykara’da Ferşad Efendi, onunla ilgili babamdan dinlediğim ufak bir hatıram var. Babamdan dinlediğim şu; dedemiz daha doğrusu babamın dedesi pek çok yetimi barındıran biriydi. Mesela benim babamın babası olan dedem Erzincan Zabit Mektebi talebesi iken Rus işgali sebebiyle cepheye sevk edilenlerdendir. Bayburt’ta hastalandı, vefat etti, kabri de oradadır. Babam onun vefatından 4 ay sonra dünyaya gelmiştir. Babamın dedesine ben yetiştim ama çok hayal meyal hatırlıyorum, yıl 1945- 1946 doğumluyum, o hayattaydı. Onun bir uygulamasını babam anlattı dedi ki: Dedem zaman zaman beni alırdı yanına bir yere gideceğinde, zaman zaman da diğer oğlunun yetim çocukları vardı, onlardan birini alırdı. Bir gün beni aldı Mahmut Efendi’ye (Ganiömer/Kalomer) götürdü, beraber gittik oturduk. Ocak başında Mahmut Efendi oturuyor devamlı tefekkür hâlinde. Onun oğulları vardı, biri İbrahim Efendi diğeri Muhammed Efendi ki onun çocukları da hep okumuşlardır. Kuzguncuk imamı Dursun Kemal Okutan vardı. O, aynı zamanda Mehmet Rüştü Âşıkutlu’nun kıraat alanında, yani aşere-takrîb-tayyibe okuyan talebelerinden birisiydi. Üçüncü oğlu ise Ahmet Şerif Okutan, o da aynı şekilde. Oraya götürdü, gittik, o hocaefendi bir ara başını kaldırdı: “Oğlum İbrahim, Muhammed bana hemen çarıklarımı getirin, büyük bir misafirimiz geliyor. Onu karşılamaya çıkacağız.” Hemen getirdiler, giydirdiler hep beraber kalktılar. Ben de dedemin yanındayım, onlar Dernekpazarı’na giden yola ormanın içerisine girmişler, bir miktar yürüdüktan sonra karşıdan iki zat görünmüş. O iki zat gelmiş, böyle birbirine yaklaştıkları zaman hızlanmışlar. Karşılaşınca birbirinin eline kaplanmışlar. Babam diyor ki söyledikleri kelime şu: “Müsaade buyurun Efendi Hazretleri.” Biri onun elini öpmek istiyor öteki onun elini öpmek istiyor. “Müsaade buyurun, siz müsaade buyurun” filan bu lafları hemen çocuk hafızası kaydediyor. Neticede tekrar dönmüşler gelmişler Mahmut Efendi’nin evine. Şimdi hadisenin esas önemli kısmı bugünkü iletişim araçları yok. Telefon yok, hiçbir şey yok. Hocaefendi durup dururken diyor ki: “Büyük bir misafirimiz geliyor. Onu karşılamaya çıkacağız.” İletişim yolu nasıl bir yoldur? Orayı bir kenara koyalım.

Bunun bir başka örneği de Ahmet Efendi’yle ilgili. Birisinin cenazesi oldu mu hele erkek cenazesi ise mutlaka Ahmet Efendi’ye haber verilir cenazeyi o yıkasın diye. Bizim akrabada Hafız Yusuf Efendi vardı, babası da Hacı Hafız; biz halk arasında böyle Hacı Hafızın Yusuf derdik. Biz Hacı

Hafız'a yetişmedik -Yusuf hocaya- o da Yozgat'ta değişik yerlerde hocalık yapanlardan biridir. Hacı Hafız Efendi vefat edince hemen oğlu İsmail'i -o da vefat edenlerden- hemen Ahmet Efendi'ye haber götürsün diye komşu köye gönderiyor yani o Mapsino dediğimiz köye. Bizim mahalle Aksaray oradan kalkıyor Zisino diyoruz eski adı, Çataldere şimdi orayı geçiyor bir orman kısmı var iki köy arasında orada bir de su var Kofo'nun suyu derler -lakaplar bizde malum- o suyu geçiyor Yusuf hocanın oğlu İsmail, bir de bakıyor karşı taraftan Ahmet Efendi geliyor. Ahmet Efendi'yi görünce "Hocam ben de size geliyordum." "Evladım ben de size geliyordum." diyor. Karşılık bu yani Hacı Hafız Efendi'nin vefat ettiğinin haberini Ahmet Efendi'ye kim ulaştırmış? Şimdi iletişim araçları var hocam, günümüzde kolay ama o dönem de, bunu da bir kenara koyalım.

Hocam gerek Ferişad Efendi gerek Mahmut Efendi gerek Ahmet Efendi bunlar hangi özellikleriyle tanınıyor daha çok?

İslâmî alanda tasavvuf ağırlıklı bir yapı içindedirler, en önde belirtiyim ki Ferişad Efendi belki de hepsinin önünde, Mahmut Efendi, Ahmet Efendi bu üç zat tabii bunların halk üzerindeki tesirleri farklı, yani bir medrese hocasından daha farklı. Öbür yandan Mehmet Rüştü Âşikkutlu Çifâruk-sa'da daha çok kıraat ilimleriyle meşguliyeti sebebiyle tanınır. Ama onun bir başka özelliği daha var, ilm-i ferâizde de Türkiye'de en meşhur birkaç kişiden birisi. Hatta biliyorsunuz eskiden miras taksimatı için mahkemelere müracaat edildiğinde şer-i şerife uygun taksimat talepleri olduğu zaman bu da karşılık bulurdu. Bunun karşılığının verilmesi için hâkimler bilirkişi olarak kimlere müracaat eder? O işi bilen hocaefendilere. Mehmet Rüştü Âşikkutlu onlardan birisi ama yani resmîyette müftü yerine onu seçiyorlardı anlamında söylemiyorum bunu. Bizim memlekette mirasla alakalı bir sıkıntı olduğu zaman şeriata gidelim denirdi. Şeriatın kestiği parmak acımaz. Kime gidelim? Mehmet Rüştü Âşikkutlu'ya gidelim. Hâlbuki Of'ta müftü var, bir de hocaefendinin yani o kıraatle meşgul hocaefendinin halk nezdindeki tanınan ve en müessir olan yanlarından, yönlerinden birisi.

Bizde hoca olarak bilinen Blaka Mustafa Efendi var Mahmut Efendi'nin dışında. Hacı Tufan Efendi dedikleri bir zat var. Onun oğlu Abdülvahap Hoca var, onu ben tanıyorum. Onun çocukları birisi Abdullah birisi Abdurrahman, bunlar da Çalekli Hacı Dursun Efendi'den okumuşlardır. Abdurrahman sonra Rize'nin köylerinde imamlık yapardı, tabii milletin eline bakıyor; bu böyle olmaz diyor. Avusturya'ya gidiyor işçi olarak. Ondan sonra biraz para kazanınca oh be diyor neydi o çektiklerimiz. Ben kendinden dinledim. O, sonradan âmâ oldu, nasıl oldu, çalıştıkları yerde bir patlama oldu, hocanın iki gözü de kör oldu. Tabii geldi memlekete, ben de ziyaretine giderdim. Beni dinlermiş, Marmara FM radyosunda cuma günleri sohbet ederdik bir tarihlerde. Hoca da hep dinlermiş onları. Yanına gidince de bana der, sen filan tarihte şöyle bir konuşmada şöyle bir şey naklettin, bunun dayanağı neydi? Neticede Abdurrahman Hoca dedi ki, biz nankörlük ettik, okuduk ama onun kıymetini maddeyle ölçmeye başladık, Allah bizi cezalandırdı. Sen mi bu hakikati görmezsin al sana! İki gözü de aldı ama elhamdülillah bizi uyandırdı. Bu Abdurrahman Hoca, Abdülvahap Efendi'nin oğlu yani Hacı Tufan Efendi'nin torunu Allah rahmet eylesin tabii hepsine.

Yine Resuloğulları derler bizde onların eskilerinden bir hocaefendi var, onun bir oğlu var yine hocaefendi Saadettin Efendi diye. Saadettin'in Hafız derdik biz onun torununa, o hocaefendilerden biraz önce söyledik Blaka Mustafa Efendi diye Allah hepsine rahmet eylesin, onlar çok görev yaptılar çok iş yaptılar. Eğer birilerinin hesapladığı gibi işler yürüseydi bu dinden eser kalmazdı. Bu tip insanlar devam ettiler. Çalekli Hacı Dursun Efendi yaylalara gitti yine okuttu, yasakları deldiler buralarda. Ben Gönenli Hoca'yla yaşadım. Altı sene beraber Sultan Ahmet'te görev yaptık. Aynı yasaklar var,

O, Anadolu'dan gelen çocuklara kucak açıyor, şemsiye görevi görüyor, onları yurtlarda barındırıyor, harçlıklarını veriyordu. Bir taraftan okutuyor ama Hocaefendi hep karakola davet ediliyordu. Komiser soruyor: "Hoca bu paralar nereden geliyor? Suriye'den mi, Suud'dan mı?" Hep o taraftan bir şey geliyor endişesi içindeydiler. Hocaefendi de net cevaplar verirdi: "Allah gönderiyor." Diyor ki komiser, "Hoca Allah hep size mi gönderiyor, niye bize göndermiyor da hep size gönderiyor? "O, onun bileceği iş." Bu konuşmalar cereyan ederken bir komiser içeri giriyor. Şehzadebaşı'nda Emniyet Amirliği var bunu Hocaefendi'den dinlediğim için naklediyorum. Ondan birinci ravi pozisyonunda naklediyorum: "Kapıdan bir komiser içeri giriyor. Ah hocam diyor hani derler ya gökte ararken yerde buldum." "Hayrola." "Hocam bir haftadır bende bir emanet var size verilmek üzere bana verilmiş." diyor. Cebinden bir tomar para çıkarıyor o komiser, emniyet amirinin yanında. Ondan sonra "Hocam bir emriniz var mı duacıyız, teşekkür ederiz." çıkıyor. Diyor ki "Bu arkadaşına bu paraları ben mi verdim? Allah nasıl gönderir şimdi gördün mü?" "Hocam biz de biliyoruz ama Ankara böyle istiyor." Aynı, hocaefendiyi aldılar Denizli hapisanesine götürdüler. Bediüzzaman merhum orada. Onun hatıratında Denizli, Eskişehir, Afyon, Kastamonu değişik yerler var biliyorsun. Efendim İstanbul'da tanışıyorlar, gitgelleri var. "Mehmet kardeşim Allah seni gönderdi." diyor. "Allah'ın izniyle burası Medrese-i Yusufiye olacak." Hapishanenin başındaki müdür kimlerle kalmak istersin diyor. Hocaefendinin yine öyle sert cevapları var: "Katillerle" diyor. Yanındakilere müdür diyor ki nasıl da işlediği suçun ağırlığının farkında. Yani Kur'an öğretiyor, okumak isteyenlere sahip çıkıyor, katil derecesinde bir suç. Koğuşa gönderiliyor, koğuşa şöyle baktım diyor uygun oturulacak çömelecek bir yer şura uygundur dedim orada çömeldim. Orada genç bir adam var, koğuştakiler onun etrafında koğuştakiler mı ne olurmuş genç bir adam, herhâlde öldürdüğü adama göredir yani ağırlık, ötekiler yanında hocam diyor ki bir medet çektim. O nasıl çözülmeye başladı, kimi baktı sonra kalktı geldi, acıyarak baktım mesaj yerini buldu bitirdim. "Allah kurtarsın, Allah kurtarsın. Ne oldu da katil oldun?" "Ben katil filan değilim." "Niye buraya gönderdiler?", "Müdür bey sordu kimlerle kalmak istersin. Ben de sizi söyledim." "Ha sen bile bile bizi istedin." "Hocam ne olursun bize de öğretir misin? Orası birinci sınıf oluyor, sonra bir para geliyor dostlardan müdür yine çağırıyor bir emanet var gelin alın diye, hocam diyor ki "Bu para senin o sert tavrını bitirir, işini bitirir." O parayı bırakmaya niyet etmiş hoca, alın diyor "Efendim diyor gelin geldiğimiz günden beri çayımızı çorbamızı veriyorsunuz. Biz parayı ne yapacağız? Ama sizin her gün pek çok misafiriniz gelir, onlara değişik ikramlar yapmanız uygun olur. Bu sizde kalsın." Olmaz efendim, olur efendim... Neticede Müdür Bey "Söz ihtiyacım olursa gelip alırım ama sizde kalsın, olacağını da zannetmem." Bıraktık o parayı diyor ve ondan sonra koğuştakiler de okumaya devam ederken karşı koğuştakiler de talep ettiler. Müdür Bey'e de gittiler. Hapishanenin emniyetini ihlal etmemek kaydıyla bütün sınıflarda okutabilirsin diye Müdür Bey tekrar çağırıldı. Hocam oldu Medrese-i Yusufiye, Hazreti Allah (c.c.) Musa Aleyhisselam'ı firavunun elinde büyütmeyi murad edince, etti mi ediyor. Yani bu işin neticesi böyle.

Hocam biraz imam-hatip yıllarına dönecek olursak. İmam-hatip lisesinde sizi çok etkileyen hocaefendiler oldu mu? İmam-hatip lisesi sizin bilinçlenmeniz anlamında katkı sağladı mı? Bununla birlikte o dönemde gerek imam-hatipte kendisinden istifade ettiğiniz hocalar gerekse imam-hatip dışında Trabzon'da gençlerin şuurlandığı kuruluşlar var mıydı? Biraz o dönemden bahsedebilir miyiz?

Biz tabii imam-hatip okuluna giderken altyapımız belli, niye gittiğimizi de biliyoruz. O anlayış içerisinde, o anlattığım manzaraları dikkatten hiç uzaklaştırmadan, kim Türkiye'de ne yapmak istiyor? Bu şuurlar bende oluştu. Yani bu dinin kökünü kimler kazımak istiyor, kimler buna sahip

çıkmaq istiyor? Bir kere bu anlayış oturmuş vaziyette. Mesela Demokrat Parti iktidara geldiğinde ilk yaptığı iş nedir? Halkın başlattığı “Tanrı uludurun Allahu ekber’e” dönüşünü bir kanunla Menderes meşru zeminde uygun hâle getirdi. Şimdi Menderes’e yönelik bir sempatim var. Evimizde Menderes’in resmi vardır. İhtilal olduğunda ben ağladığımı hatırlıyorum. Sonra idam edildi biz gerçekten çok gözyaşı döktük, çok üzüldük. Niye ya bu adam, İslâm’a hizmet eden bir adam bu yüzden adamı idam ettiler. Şimdi bütün bunlar bir birikim oluşturdu, dolayısıyla okula gittiğimizde hocaların içindeki ters fikirli adamları anlardık ve onlar bilerek gönderilirlerdi. Biz onlarla sınıfta kavga ederdik. Nasıl kavga? Fikir kavgası becerebildiğimiz kadarıyla. Bu arada da bize destek olacak hocalar geldiği zaman onların etrafında da bir kümelenme oluyordu. Onlar kitap okumayı ama hangi kitapları okumamız lazım geldiğini seçici olarak önümüze koyuyorlar, biz harıl harıl o kitapları alıyorduk. Mesela Hulusi Kılıç Hoca bize yüksek İslam mezunu olarak geldi. Bazı hocalar, bazı ilâhiyat mezunu hocalar geldiler. Erzurum’dan sürgün olarak gönderilen hocalarımız da oldu. Orada da bir hoca hanım mini etekle sınıflara derse giriyor, talebeler onu protesto ediyorlar tabii. O talebeler onu yaparken yine hocaların bir kısmının desteği var. Bunları sürgüne tâbi tuttular hep. Erzurum’dan hem talebeler geldi Trabzon’a hem hocalar geldi ama biz artık o hocaların niçin sürgün edildiklerini bildiğimiz için hemen onlara yaklaştık, sahip çıktık. Onların artık fikirlerini alıyoruz. Hulusi Kılıç hocamız ise Arapça kurslar açtı mesela. Ücret mücret de yok üstelik.

Okulun bünyesinde mi hocam, dışarıda mı?

Yok, okulun bünyesinde. Hulusi Kılıç hocam kitaplar listelerdi, hangi kitapları okumamız lazım geldiğine dair listelerini yapıyor, kitap ısmarlıyordu. Hocam, *Tac* kitabı var ya bir de *Müncid* bir gayrimüslimin hazırladığı lügat, bunlar Bağdat’tan ısmarlanmıştır. Erzurum’dan sürgün gelen hocalarımızın birisinin rehberliğinde okuduk ki o Bağdat’ta okumuş bir müddet, Hulusi Kılıç Hoca Osmanlı’nın son dönemindeki İslâm’ı savunan kitaplarla onlara reddiyeler yazdığı, karşı gruba yönelik kitapları seçiyordu, ödemeli kitap ısmarlıyordu. *Risale-i Nur* talebelerinden Ali Aktürk diye bir hocamız vardı. Sonra hapse atıldılar onu *Risale-i Nur* mensubiyeti sebebiyle. Ama onların hepsinin müspet etkileri var. Ben *Risale-i Nur*’la da tanıştım bu vesileyle. Hocaefendi’yi niye hapse attılar? Bediüzzaman’ın hayatı zaten hapishanelerde geçiyor. Şimdi öyle bir şey oluştu ki hocam ben *Divan-ı Harb-i Örfî* adlı eseri, Bediüzzaman merhumun mahkemelerdeki savunmalarını, imam-hatipte talebeyken okudum. İnanır mısın hocam o kitabı okuduğum zaman sanki mahkemede Bediüzzaman merhumun yanı başındayım. *Sokrat’ın Müdafası* diye bir kitap. Sokrat eski Yunan’da biliyorsunuz, o kitabı okurken ben Sokrat’ın yanında yer aldığımı hissediyorum. İngiliz sömürge yönetiminin Hindistan’da mahkemelere sevk ettiği Mevlana Ebu’l Kelam Azad onun bir savunması var. *İslâm Mecmuası* çıkardı onu, ek olarak göndermişti, ben onu okudum. O zatın yanında yerimi buluyorum, yani Musa aleyhisselamın yanında Firavun’un karşısında.

Değerli hocam imam-hatip yıllarında size yol gösteren hocalardan biraz daha bahsedebilir misiniz acaba?

Şimdi bir hocamızı hemen hatırladım Hafız Salih Bayraktar, Trabzon Çarşı Camii imamıydı. Çok iddialı bir hocaydı Allah rahmet eylesin. Şimdi hocam siz tabii ilmî akademik bir hareketin, yapının içindesiniz. Salih hocam çok kitap okur, bize de hep kitap tavsiye eder, şu kitabı okuyun derdi. Biz de hemen mutlaka hocanın dediği kitabı bir yerden bulmaya çalışırdık ama bu kolay olmazdı Trabzon’da kitap nerede bulacaksınız, zaten çok mahrumiyet var. Bu yol gösterici olma açısından o zamanlarda herhâlde en kıymetli şeydi.

Değerli hocam son olarak Trabzon'daki dinî hayatla ilgili neler söylemek istersiniz?

Şu an coğrafyaya baktığımız zaman yine de Trabzon'un köylerinde, ilçelerinde o dediğim şeyin etkisiyle hâlâ devam eden Çiçekli Kur'an Kursu var, Falkoz Kur'an Kursu var. Bizim köyde de var ama şu andaki seviyesini tam olarak belki ifade edemeyebilirim. Of'un muhtelif köylerinde icâzet merasimlerine katıldığımız -mesela Mapsino- o tip faaliyetler var. Rize'de bir Zavendik Kur'an Kursu vardı, Mustafa Hoca Allah rahmet eylesin. Hep böyle yani oraların ışığı, insanlara ışık tutan kişiler, onların çalışmaları, gayretleri... Resmî görev gereği değil bu, bir hizmet anlayışı, din emanetini koruma ve gelecek nesle bu emaneti aktarmayı temel görev bilme. Yani ayette anlatıldığı gibi bu emaneti taşıyan bir anlayışın hâlâ uzantıları var elhamdülillah. Yani Kur'an kursları, onları destekleyenler, bunun için halkı teşvik edenler, bunların ihtiyaçlarını gidermek hususunda maddi destek sağlayanlar, bunun için seferber olan hocaefendiler.

Rahmetle yâd etmiş olalım geçen İbrahim Tanrıkulu hocanın cenazesi buradan kaldırıldığında onun talebesi genç bir arkadaşla tanıştırdılar. Yozgat'ın bilmem neresinde bir Kur'an kursunun hocası. 600 talebe varmış -Subhanallah- şimdi bu nedir? İbrahim Hoca Allah rahmet eylesin ömrünün sonuna kadar yani yapabildiği sürece bu hizmeti sürdürdü. Yine ağabeyim ki Âşıkkutlu Mehmet Efendi'nin bu alanda hizmet edeceğine ümit ettiğim iki eleman dediği -onlardan ibaret değil ama bir ara onu öyle söylemişti, birisi Hafız Abdullah Hatipoğlu diğeri İbrahim Tanrıkulu gibi bu tip insanlar gerçekten fark ediliyor. Bizim nezdimizde fark ediliyor iseler Allah katında kim bilir nasıl fark edilmişlerdir. Allah rahmet eylesin hepsine ve bu vadede hizmet etmeyi nasip etsin bu şerefle şeref yâd eylesin.

Değerli hocam köyünüzde hafız yetiştiren Karacan Hoca'dan biraz bahsedebilir misiniz?

Allah rahmet eylesin tabii ben talebesi olmadım o şerefe nail olmadım ama onun talebeleri bizim mahallemizde de vardı, hatta Çiliman'da (Bölümlü'nün bir mahallesi), oradaki Kur'an kursunda hocalık yapanlardan ikisi onun talebesiydi. Birisi Hafız İsmail Altuncu diğeri Hafız Tufan Mercan. Fakat hocam enteresandır onun talebelerinden bu vadede hizmet eden bu iki ismin dışında hemen hemen hiç kimse yok. Cami cemaati olmuşlardır yani onu inkar etmeyelim fakat o ne hikmettir bilmem. Yine bizim mahallede Tahir Şenocak, Alay Şenocak bunlar amca çocukları; hepsi onun talebeleridir. Ama dediğim gibi bu alanda bir hizmet etmemişler ancak cami cemaati olmuşlar orası tamam. Hocaefendiye babalar çocuklarını götürür teslim eder, hani var ya eti senin kemiği benim öyle. Talebe, dersi hocanın istediği gibi yapmayınca hocadan bir dayak yiyor, kaçıyor, nereye gidiyor, eve. Eve gidince babadan da bir dayak daha yiyor ayrıca sen nasıl kaçarsın diye. O şartlar altında da olsa epey talebe okuttu.

O mekân olarak evini kullanıyordu değil mi hocam?

Evi, evet o Zeruksa'daki evini. Çok havadar bir yerde Hocaefendi'nin evi. Hocaefendi mevlitlere davet edilirdi. Gelirdi o da, çok tatlı bir sesi, çok güzel bir siması var; sarı sakallı böyle kına yakılmış gibi. Sesi çok güzeldi "Allah adın zikredelim evvela vacip oldur cümle işte her kula"dan sonra bu okuduklarını açıklardı. Onun mevlit okuması böyleydi. Tabii millet buna pek alışık değil ama o oldu mu böyle yapardı. Yani orada anlaşılın Süleyman Çelebi Hazretleri ne demiş. O hâliyle hatırlıyorum çok hatırı sayılan bir hocaefendiydi. Çünkü bir karşılık istemiyor.

Hocam yani evet dayak mayak oluyor ama o devirde zaten başka türlü olmuyor, gençler, başka türlü hizaya gelmiyorlar. Benim amcaoğlu vardı Hafız İsmail Efendi gene şeyde Çiliman'daki kursta. O da dayakçıydı fakat onun talebelerinden, Allah ondan razı olsun o olmasa biz okuyamazdık, diyen de vardır. Evet bu şekilde okutanlar vardı. Yine benim akrabamdan mesela annemin amcasının oğlu Hafız Mahmut Efendi vardı. Ben gider ona ezberimi dinletirdim. Benim gibi gidenlerden bir karşılığı yoktu, sadece Allah için bizi dinlerdi. Onun bir kardeşi de Müftü Efendi onu söylemeyi unuttum. Bizim akrabadan Hüseyin Avni Bayraktar eski Yozgat müftüsü. Sonra Alaşehir müftülüğünden emekli oldu. Aynı zamanda Mehmet Rüştü Âşikkutlu Hocaefendi'nin de en öndeki talebelerinden birisidir. Çok güzel bir hatiptir, çok kuvvetli bir hafızdı ve Arapça hocasıdır aynı zamanda. Yani medrese usulü de okuyanlardan birisidir. Hüseyin Avni Bayraktar köye geldiği zaman sanki İslâm köye girdi derdin. O geldi mi izne, sabah camiye gider halk, köyde kim varsa, mahallede herkes Müftü Efendi geldi diye camiye gider. Yani şimdi camide de imamlarımız var hocam, ben de görev yaptım. O Hocaefendi o camiye niye gider? Müftü Efendi'nin resmi bir görevi değil ama bir şey gözüküyor Allah için bir şey yaptığımız zaman halk etkileniyor hocam. Para için yapıp ettiğiniz zaman diyor ki "Bu zaten para almasa onu da yapmaz." İzinlidir imam, caminin bitişiğinde lojman var, lojmandan camiye gitmez. Niye? İzinlidir. İzinli isen uzağa gittiğin zaman bir anlam taşır, oradayken halk gidiyor sen gitmiyorsun, şimdi böyle bir adamın etkisi ne kadar olur hocam. İşte Hüseyin Avni hocam geldiği zaman inan mahalle canlanır. O gittiği zaman imam yok mu, var. Var ama Müftü Efendi yani Hüseyin Avni Hoca gitti, o yok işte ve onların yeri dolmuyor hocam acı bir gerçeğimiz. İnşallah dolar yani bunları niye konuşuyoruz, tabii bunlar ne kadar verilir o ayrı ama yani bir teşvik unsuru olacaksa bunları konuşmak lazım. Hocam para girdi her şey bozuldu.

Muhterem hocam verdiğiniz bilgilerden dolayı çok teşekkür ediyoruz.